Lausunto 8.11.2021

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

Asia: VNS 8/2021 vp

Tarkoitus

Eduskunnan puolustusvaliokunta on pyytänyt Pääesikunnan asiantuntijaa kuultavaksi sekä kirjallista lausuntoa valtioneuvoston puolustusselonteosta (VNS 8/2021vp).

Kuulemisen teema on kokonaisturvallisuuden konsepti ja yhteiskunnan kriisinsietokyky, turvallisuusviranomaisyhteistyön rajapinnat ja kehitystarpeet, valmiuslain ja muun lainsäädännön tarkastelu sekä virka-apu.

Kokonaisturvallisuuden konsepti ja yhteiskunnan kriisinsietokyky

Puolustuskyvyn ylläpidon ensisijaisena päämääränä on ennaltaehkäistä sotilaallinen voimankäyttö ja sillä uhkaaminen. Ennaltaehkäisyn tehokkuus muodostuu puolustuksellisesta pidäkevaikutuksesta, jonka yhteiskunta ja kaikki hallinnonalat luovat yhdessä varautumisella ja toiminnallaan. Puolustusvoimat tuottaa pidäkkeen sotilaallisen maanpuolustuksen osan.

Puolustusvoimien näkökulmasta kokonaisturvallisuuskonseptin merkitys korostuu laaja-alaisen vaikuttamisen keinovalikoiman kasvaessa ja Suomen puolustuksen toimintaympäristön säilyessä jännitteisenä sekä vaikeasti ennakoitavana. Suomen sotilaallinen puolustus ja kokonaisturvallisuus kytkeytyvät yhä tiiviimmin toimintaympäristön haastaessa laajasti koko yhteiskunnan kriisinsietokykyä. Erottelu ulkoisen ja sisäisen turvallisuuden uhkien välillä on jatkossa todennäköisesti huomattavan hankalaa.

Puolustusselonteon mukaisesti kokonaisturvallisuuden sisältö ja toteutus kuvataan yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa, jota ollaan uusimassa. Puolustusvoimat näkee kokonaisturvallisuudenkonseptin ja sen toimeenpanovalmiuden kehittämisen erittäin tärkeänä yhteiskunnan kriisinsietokyvyn kehittämiseksi ja laaja-alaisiin uhkiin vastaamiseksi.

Turvallisuusviranomaisyhteistyön rajapinnat ja kehitystarpeet

Puolustusvoimien näkökulmasta turvallisuusviranomaisyhteistyön lainsäädännöllinen perusta on pääosin toimeenpanon mahdollistava. Laaja-alaisen vaikuttamisen keinoihin vastaaminen edellyttää kuitenkin viranomaisten välisen yhteistyön edelleen kehittämistä.

Viranomaisten yhteistyötä tulee kehittää erityisesti kyberpuolustuksen, strategisen viestinnän ja informaatiopuolustuksen alalla. Toimintaympäristön muutos vaatii myös aiempaa kokonaisvaltaisemman tilannekuvan yhteisen tilanneymmärryksen mahdollistamiseksi sekä valtionjohdon ja viranomaisten tehokkaan päätöksenteon tueksi. Näiden osa-alueiden kehittäminen on Puolustusvoimissa tunnistettu laajaksi kokonaisuudeksi, joka edellyttää yksityiskohtaista selvitystyötä toiminnallisten ja teknisten kehittämistarpeiden määrittämiseksi.

Puolustusjärjestelmän ja viranomaisyhteistyön kehittämisen kannalta paikallispuolustuksen uudistaminen on merkittävä muutos. Uudistuksen myötä Puolustusvoimien alueellisista joukoista luovutaan ja paikallisjoukkojen määrää sekä

niiden merkitystä lisätään. Jatkossa paikallisjoukot muodostavat Puolustusvoimien valtakunnallisen verkoston, joka kykenee monipuoliseen viranomaisyhteistyöhön. Paikallisjoukoissa hyödynnetään aiempaa paremmin reserviläisten paikallistuntemus, vapaaehtoispotentiaali ja siviilissä hankittu osaaminen. Uudistuva paikallispuolustus kehittää kykyä ennaltaehkäistä ja torjua myös laaja-alaista vaikuttamista koko maan alueella.

Valmiuslain ja muun lainsäädännön tarkastelu

Puolustusvoimien kannalta on tärkeää, että lakisääteiset tehtävät pystytään suorittamaan kaikissa olosuhteissa ajantasaiseen lainsäädäntöön nojaten.

Puolustusvoimille, tämän lausunnon teema huomioiden, keskeisen säädösperustan muodostaa laki puolustusvoimista (551/2007), valmiuslaki (1552/2011), aluevalvontalaki (755/2000), laki sotilastiedustelusta (590/2019), asevelvollisuuslaki (1438/2007) ja yleisemmin viranomaisyhteistyötä säätelevä lainsäädäntö sekä näitä tarkentavat valtioneuvoston asetukset.

Puolustusvoimien säädöspohjaisia toimintaedellytyksiä on parannettu edellisen selonteon linjausten perusteella. Tehty lainsäädäntötyö on tukenut erityisesti sotilastiedustelun tiedonhankintaa ja Puolustusvoimien kykyä kohottaa joustavasti valmiuttaan.

Uuden puolustusselonteon mukaisesti valtioneuvosto on tunnistanut tarpeen tarkastella valmiuslakia. Puolustusvoimissa on tehty kuluneen vuoden aikana toimivaltuuksiin liittyvää kartoitustyötä. Työn perusteella on tunnistettu lakeja ja asetuksia, jotka nykyisellään rajoittaisivat osin Puolustusvoimien poikkeusolojen toimintaa. Puolustusvoimien näkökulmasta näitä on tarpeellista tarkastella valmiuslain tarkastelun yhteydessä

Puolustusvoimien näkökulmasta lainsäädännön kehittämisessä on keskeistä myös määrittää tarkasti eri viranomaisten vastuut ja niiden rajapinnat. Laaja-alaisella vaikuttamisella pyritään nimenomaan vaikuttamaan sellaisiin kokonaisuuksiin ja osa-alueisiin, jossa vastuut eivät ole selviä.

Virka-apu

Lain puolustusvoimista mukaisesti Puolustusvoimien yksi tehtävistä on tukea muita viranomaisia antamalla virka-apua. Virka-aputehtävät ovat muuttuneet aiempaa vaativammiksi ja aikakriittisemmiksi, mikä vaatii viranomaisyhteistyön ja lainsäädännön kehittämistä.

Aiemmin puolustusvaliokunnan kuulemisessa on tarkasteltu yksityiskohtaisemmin sisäministeriön johdolla valmisteltua hallituksen esitystä uudeksi laiksi Puolustusvoimien virka-avusta poliisille (HE 106/2021). Puolustusvoimat pitää lain ajantasaistamista tarkoituksenmukaisena uudistuksena.

Lain voimaantulon myötä Puolustusvoimien virka-apuohjeistus päivitetään. Tämän yhteydessä tarkastellaan tarkemmin puolustusvoimallisia tarpeita lainsäädännön jatkokehittämiseksi sekä varusmiesten ja reserviläisten mahdollista käyttöä virka-aputehtäviin eri turvallisuustilanteissa.